

Данијела С. Ђоровић¹
Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Кабинет за стране језике

Милица М. Мирић
Универзитет у Београду
Фармацеутички факултет
Катедра за социјалну фармацију и фармацеутичко законодавство

ВИШЕЈЕЗИЧНОСТ У СТУДИЈСКИМ ПРОГРАМИМА ФАКУЛТЕТА НЕФИЛОЛОШКЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Добро познавање и успешно коришћење страних језика саставни је део компетенција сваког савременог стручњака и научног радника. Циљ рада је утврђивање стања учења страних језика на Универзитету у Београду у школској 2015/2016. години поређењем са истраживањем спроведеним током 2006. године, као и испитивање ставова наставника стручних предмета о вишејезичности и улози страних језика у универзитетском курикулуму. У ту сврху примењена је документациона анализа података добијених са веб-страница факултета, као и кратак информативни упитник са питањима затвореног типа. Резултати показују погоршање положаја страних језика у курикулумима испитиваних факултета, као и декларативно опредељење наставника за вишејезичност која нема упориште у реалном стању. Како би се тренутна ситуација побољшала, неопходна је ревизија језичке политике у погледу наставе страних језика на факултетима нефилолошке оријентације.

Кључне речи: вишејезичност, страни језици, терцијарно образовање, положај страних језика, наставници стручних предмета

1. Увод

Вештина ефикасне комуникације са људима различитих језика и култура кључна је компетенција човека XXI века. Економска, социјална и културна глобализација већ више деценија повезују људе са некад веома удаљених полова језичко-културолошких мапа предглобалног друштва. Свет је постао мали, а тиме се настава језика (за које савремена литература престаје да користи епитет страни /енгл. *foreign*/ и све више користи светски /енгл. *world languages*/) неминовно трансформише и прилагођава како би припремила ученике за сусрете с представницима других култура на сваком кораку и обезбедила им неопходна знања

¹ ddjorovi@f.bg.ac.rs

и компетенције за успешно споразумевање и бољу сарадњу на коју су у новој социјалној парадигми упућени.

Почетак новог миленијума донео је у многим деловима света, а нарочито у Европи, запажене новине у разумевању и промоцији наставе различитих језика, паралелно са увиђањем значаја језичког диверзитета за актуелни тренутак. Оне су постале темељ новог схватања глобалне друштвене интеракције осведочене и у плурлингвистички и мултикултурно оријентисаној језичкој политици уједињене Европе. С друге стране, једнојезичност нужно води ка ограничењима и препрекама у развоју уједињене Европе (Krumm 2008), јер осећај припадности Европи и учешће у њеном развоју зависе управо од способности појединаца, али и друштвених група, да комуницирају на више језика. Вишејезичност је, поред свих практичних и организационих изазова које собом носи, европска реалност, како кад је реч о индивидуалној, тако и о друштвеној вишејезичности.

Након што је Европска унија поставила општи циљ учења најмање два језика поред матерњег, и то већ у раном узрасту, те у том правцу покренула бројне иницијативе међу којима је и пројекат тзв. Заједничког европског оквира за живе језике, развијеног под окриљем Савета Европе 2001. године, и друга подручја света, Азија, Аустралија, па и Америка, освестиле су све више потребу за развијањем вишејезичности (Jensen et al. 2007: 55).

Тај оквир, као што је познато, предлаже могући модел програмирања и извођења наставе језика на различитим нивоима компетенције, обезбеђује јасно дефинисане правце подучавања, учења и процењивања знања страних језика у светлу опште језичке политике Савета Европе и његове промоције мултилингвизма као одговора на културну и језичку разноврсност овог географског подручја. На другом крају земаљске кугле, у Аустралији, где се одвија још један талас имиграције, друштвени мултилингвизам се такође подстиче (Duff 2004). Чак и у Сједињеним Државама, које су уживале комфорну позицију захваљујући статусу енглеског језика као *lingua franca* савременог друштва, у којем је енглески доминантан језик међународног пословања, нових технологија и поп културе, све су јачи гласови који позивају на учење других језика, а не само енглеског. Упркос томе што географски посматрано и даље Сједињене Државе захватају практично цео континент по ком је могуће кретати се, радити и живети без било какве потребе за другим језиком осим енглеским, најновија литература указује на помак у схватању да учење других језика није само интелектуална вежба (што она наравно јесте, али није искључиво то) или згодно преимућство кад се укаже потреба за неким другим језиком у време какве интернационалне кризе већ све кориснији и пожељнији правац унапређивања образовних програма на свим нивоима (Jensen et al. 2007: 56). Све је шири консензус да је слободан проток информација толико променио свет и уз то довео до тако драматичних демографских померања у сфери међународног пословања, стручних и

научних размена да се потреба за солидним знањем више језика више не доводи у питање, већ у будућности може само расти. То значи да ће данашња светска генерација бити у прилици, као што већ и јесте, да све више и више комуницира на више од једног или два језика. Било да је реч о пословању, научном истраживању или стручној сарадњи у време овако јаке конкуренције на свим пољима, предност ће увек имати онај ко боље уме да премости културолошке разлике, а у томе ће му познавање више језика знатно помоћи.

До сада смо расправљали о питању вишејезичности на теоријском нивоу. Но, када ово питање доспе у реалне услове, стварне учионице и образовне програме, ситуација је далеко комплекснија. Бројни су проблеми у стварној реализацији вишејезичности (и то на свим нивоима образовања) услед постојања често сукобљених, опречних ставова о улози и месту енглеског језика у односу на друге. Многи сматрају да корен проблема лежи у недоследности језичке политике Савета Европе: вишејезичност се у теорији заговара, подржава, промовише, али је то све више декларативно, док се у пракси на многим нивоима понаша ипак, још увек, монолингвално.

Најочигледнију препреку ефикасној имплементацији вишејезичности у образовне програме код нас, али и у свету, представља доминантност енглеског језика у свим доменима и његово надрастање оквира језика једног подручја, да би се установио као посебна врста знања, неопходна у мањој или већој мери сваком образовном профилу. Његов значај одавно је више у домену економских, социјалних и политичких кретања него што се дугује енглеском језику *per se* и његовој унутрашњој динамици. Но, треба истаћи да се, управо како глобални енглески чини прелаз од „страног језика” на основну вештину, све више указује потреба за учењем других језика (Graddol 2006: 118), јер енглески се све чешће подразумева и постаје, у крајњој линији, питање опште културе.

Главно питање које се поставља кад се истражује опозиција „енглески језик – светски језици” јесте следеће: како очувати и подстицати културно-језички диверзитет уколико учење једног (у овом случају, енглеског) језика подмирује, бар на први поглед, индивидуалне, групне и друштвене потребе за међународном комуникацијом. Да ли је учење било ког другог језика осим енглеског заиста данас излишно, беспредметно или нас оно оспособљава за нове, више нивое комуникације у глобалном друштву, а самим тим и прераста у нужан аспект развоја савременог, вишеструко компетентног Европљанина чији је идентитет битно одређен вишејезичношћу?

Не мање озбиљан проблем и препрека у ширењу вишејезичности лежи и у опадању мотивације за озбиљније учење другог језика пошто се већ научи и овлада енглеским. У већини европских земаља енглески се у образовном систему нуди као први страни језик, па и код нас је данас то све више случај, мада смо, за разлику од неких других европских земаља, још шездесетих и седамдесетих година могли да се подичимо

врло добро планираном и организованом наставом два страна језика у основном и средњошколском образовању (Filipović i dr. 2007). Идеја вишејезичности садржана је и у препоруци Просветно-културног већа СРС из 1968. године, где се истиче неопходност остваривања принципа равноправности четири страна језика (Ignjačević 2006: 183). Могући правац разрешења опозиције енглески – остали језици крије се можда и у ширењу схватања да је енглески језик комплементаран, а не конкурентски у односу на друге језике (Seidlhofer 2007) и да се усвајање вештине комуникације олакшава учењем више од једног страног језика.

Учење више страних језика потпомаже развијање мултикомпетенција и стицање функционалне вишејезичности. Како би се оваква разматрања довела у конкретну везу са наставним програмима и заживела у конкретној учионици, неопходно је да се подиже шири, друштвена свест о предностима и позитивним ефектима вишејезичности за шта би решења требало тражити и у националним курикулумима (Momčilović 2011: 618). И Крум, који пише о конкретном спровођењу идеја европске вишејезичности, тврди да је кључни задатак образовања и образовних институција да одговорно и свесно планирају употребу и систематско унапређење учења различитих језика и да ће једино тако бити могуће очувати језичко и културно богатство Европе (Krumm 2008: 10).

Фокус овог истраживања јесте на стању вишејезичности у терцијарном образовању на примеру факултета нефилолошке оријентације Универзитета у Београду. Вишејезичност је испитивана кроз анализу курикулума, као и анкетаирањем наставника стручних предмета са свих факултета Универзитета у Београду.

2. Страни језик струке на Универзитету у Београду пре и после болоњске реформе

Први део истраживања посвећен је поређењу стања учења страних језика на Универзитету у Београду у школској 2015/2016. години са стањем од пре десет година, непосредно пре потпуног спровођења болоњске реформе у систему високог школства. У ту сврху су са веб страница факултета прво прикупљени подаци о (а) броју језика у понуди, (б) статусу предмета Страни језик (струке) у курикулуму (обавезан/изборни предмет), (ц) позицији овог предмета (семестар) и (д) броју часова страног језика. У обзир су узети студијски програми основних и интегрисаних академских студија акредитовани у периоду од 2013. до 2016. године. Добијени подаци су затим поређени са резултатима оваквог истраживања које је спроведено за школску 2005/2006. годину (Ignjačević, Brdarski 2006). Приликом анализе података коришћена је документациона анализа.

У Табели 1 дат је упоредни приказ броја језика у понуди факултета Универзитета у Београду у школској 2005/2006. (Ignjačević, Brdarski 2006: 154) и 2015/2016. години.

школска 2005/2006.			школска 2015/2016.		
језици	процент	факултети ²	језици	процент	факултети
4 или више језика (Е, Ф, Н, Р, И, Ш)	43,3%	Саобраћајни, ЕТФ, РГФ, ТМФ, Шумарски, Пољопривредни, Фармацеутски, ФВМ, Правни, ПБФ, Филозофски, ФПН, ФАСПЕР	4 или више језика (Е, Ф, Н, Р, И, Ш)	30%	ЕТФ, Саобраћајни, Шумарски, Пољопривредни, Правни, ПБФ, Филозофски, Економски, Учитељски
3 језика (Е, Ф и Н)	3,3%	Грађевински	3 језика (Е, Ф и Н; Е, Ф и Р)	10%	ТМФ ФВМ ФПН
2 језика (Е и Ф; Е и Р; Е и Н)	13,3%	ФОН, Економски, Учитељски, ФСФВ	2 језика (Е и Ф)	6,6%	ФОН, Фармацеутски
само енглески језик	40%	Архитектонски, Машински, Технички факултет (Бор), Медицински, Стоматолошки, Биолошки, Математички, Физички, Хемијски, Факултет физичке хемије, Географски, Факултет цивилне одбране	само енглески језик	53,3%	Архитектонски, Машински, РГФ, Технички (Бор), Медицински, Стоматолошки, Биолошки, Математички, Физички, Хемијски, Факултет физичке хемије, Географски, ФАСПЕР, Факултет безбедности, ФСФВ

Табела 1. Језици у понуди факултета Универзитета у Београду

На основу изнетих података уочава се тенденција пораста броја факултета који студентима не пружају могућност избора, већ их обавезују да уче енглески језик. Последишно, евидентно је и смањење броја оних факултета на којима се може пратити настава једног од 4 традиционал-

2 Скраћенице за факултете коришћене у раду су: ЕТФ – Електротехнички факултет, РГФ – Рударско-геолошки факултет, ТМФ – Технолошко-металуршки факултет, ФВМ – Факултет ветеринарске медицине, ПБФ – Православни богословски факултет, ФПН – Факултет политичких наука, ФАСПЕР – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, ФОН – Факултет организационих наука, ФСФВ – Факултет спорта и физичког васпитања

но заступљена језика на претходним нивоима образовања³. Може се претпоставити да је до гашења језика на појединим факултетима дошло „природним” путем, односно одласком у пензију или престанком ангажовања наставника који су хонорарно држали наставу.

У периоду пре увођења болоњског система студирања страни језик имао је статус обавезног предмета на свим факултетима Универзитета у Београду. У истраживању спроведеном за школску 2005/2006. годину утврђено је да су само 3 факултета, која су ту школску годину започела по новоакредитованим студијским програмима, овај статус променила у изборни предмет (Ignjačević, Brdarski 2006: 155). Данас, десет година касније, страни језик обавезан је на 19 од 30 факултета (63,3%). На Филозофском, Пољопривредном, Економском и ФПН језици се формално воде као изборни предмети, али само они чине изборни блок. На тај начин студент је у обавези да учи један страни језик, а сам одабира који од понуђених.

Статус изборног предмета страни језик има на 6 факултета (20%) на којима је у „несигурном” положају услед чињенице да се као конкурентски предмети у изборном блоку најчешће јављају било стручни предмети, било рад на рачунару. Самим тим, студенти ових факултета могу завршити студије, а да нису уопште похађали наставу било ког страног језика.

Пет факултета (Медицински, Саобраћајни, ФОН, Факултет за физичку хемију и Факултет спорта и физичког васпитања) студентима нуди могућност да након одслушаних обавезних курсева страни језик похађају и као изборни предмет.

На преосталим факултетима статус предмета разликује се у зависности од студијског програма. Преглед стања на овим факултетима дат је у Табели 2.

факултет	обавезан предмет	изборни предмет
ЕТФ	1 студијски програм	1 студијски програм
РГФ	6 студијских програма	1 студијски програм
Шумарски факултет	2 студијска програма	1 студијски програм
Математички факултет	1 студијски програм	3 студијска програма
Физички факултет	1 студијски програм	3 студијска програма

Табела 2. Статус предмета у зависности од студијских програма

У периоду до увођења болоњског система студирања страни језик био је позициониран на прве две године студија. Он и данас заузима место најчешће на почетним годинама студија, те се може закључити да се и даље перципира као општеобразовни предмет, без обзира на то да ли се назива Страни језик или Страни језик струке. Ретки су факултети који, макар изборно, језику дају позицију на завршним годинама студија.

3 Италијански језик се у школама у Србији може учити од 2001. године, а шпански од 2003. године. Ови језици су на Универзитету у Београду присутни једино на Филозофском факултету и то италијански још од 1961. године, а шпански од 2001. године (Vučo 2007; Đorović 2014).

Фонд часова страних језика у школској 2005/2006. години није био уједначен и варирао је од 60 до 240 часова током студија. На половини факултета, ипак, за језик је било издвојено 120 часова, а ниједан од факултета није имао мање од 60 часова (Ignjačević, Brdarski 2006: 155). У школској 2015/2016. години ситуација је још неуједначенија. Сада се фонд часова морао сагледавати не само по факултетима већ и по студијским програмима сваког факултета. Добијени подаци који се односе на фонд часова страног језика као обавезног предмета приказани су у Табели 3.

Фонд часова	Факултет/студијски програм ⁴
30	Географски (1) и Пољопривредни (1) факултет
45	Хемијски, Математички, Факултет спорта и физичког васпитања; Пољопривредни (2), Економски (1), Рударски (1)
60	Машински, ТМФ, Правни, Пољопривредни (1), Економски (1), ФАСПЕР (1), ЕТФ (1), Географски (1)
75	РГФ (1)
90	Саобраћајни, ФАСПЕР (1)
105	Економски (1), Шумарски (1)
120	Православни богословски, Медицински, Факултет физичке хемије; ФПН (3), Економски (1), ФОН (1), Шумарски (1), Физички (1), Географски (1)
150	РГФ (1)
180	Факултет безбедности, Филозофски факултет, Технички факултет – Бор, ФПН (1)
240	ФОН (1)

Табела 3. Фонд часова страног језика као обавезног предмета⁴

Фонд часова страног језика као изборног предмета не може се анализирати прецизно јер је немогуће предвидети за колико часова језика ће се студенти одредити. У табели 4 дат је преглед могућности које су студентима на располагању.

Факултет	Укупан понуђени фонд (различите могућности избора)
Фармацеутски факултет	30+30 (0 или 30 или 60 часова)
Стоматолошки факултет	45+45 (0 или 45 или 90 часова)
ФВМ	60 (0 или 60 часова)
Биолошки факултет	60+60 (0 или 60 или 120 часова)
Архитектонски факултет	30 (0 или 30 часова)
Грађевински факултет	30 (0 или 30 часова)

Табела 4. Фонд часова страног језика као изборног предмета

Студенти, наиме, као што се и из Табеле 4 види, могу да се одреде да током студија не уче страни језик или да га уче са мањим или већим фондом часова.

⁴ У загради је дат број студијских програма на којима се настава страних језика изводи са фондом часова приказаним у првој колони.

Детаљнија анализа тренутног стања није нам пружила јасан увид у разлоге који доводе до опредељивања било за различити статус предмета било за другачији фонд часова на различитим студијским програмима једног факултета. Тако, на пример, на Физичком факултету страни језик изборни је предмет на студијским програмима Општа физика, Теоријска и експериментална физика, Примењена и компјутерска физика, док је само на студијском програму Метеорологија обавезан предмет. На Економском факултету, пак, фонд часова варира у зависности од студијског програма од 45 (студијски програм Рачуноводство) до 120 часова (Маркетинг, Трговински менаџмент и маркетинг, Туризам, Менаџмент, Спољна трговина, Међународне финансије).

С друге стране, наишли смо на два примера студијских програма на Географском (Туризмологија) и Електротехничком факултету (Софтверско инжењерство) где су студенти у могућности да прате наставу из два страна језика. На Туризмологији студентима се у VII (30 часова) и/или VIII семестру (45 часова) као изборни предмет нуди други страни језик и то руски или шпански. На студијском програму Софтверско инжењерство енглески језик обавезан је предмет за све студенте у I семестру, а понуђен је у опцијама почетни или напредни ниво. Уколико су студенти у I семестру одабрали напредни ниво енглеског, у II семестру опредељују се за учење другог страног језика и то француског, немачког или руског.

3. Однос наставника стручних предмета према вишејезичности

Увид у стање наставе страних језика на нефилолошким факултетима навео нас је да испитамо како се наставници стручних предмета одnose према вишејезичности. Током наших ранијих истраживања наставе страних језика на универзитетском нивоу (Ђоровић, Морић 2011; Морић, Ђоровић 2015), наставници стручних предмета показали су се спремни на сарадњу и помогли да из новог угла сагледамо ову проблематику. Како би изучавање страних језика на универзитету требало да буде везано пре свега за стручне садржаје и компетенције, сматрале смо да је мишљење наставника стручних предмета на овом нивоу образовања од значаја за добијање увида у овај сегмент студијских програма.

3.1. Методологија истраживања

Циљ овог мини-истраживања био је да се утврди у којој мери су наставници стручних предмета упознати са програмом учења страних језика на њиховом факултету, како процењују значај појединих језика за њихове научне области и који фонд часова сматрају оптималним.

Истраживање је спроведено 2015. године анкетаирањем наставног особља свих факултета Универзитета у Београду. У истраживању су узела учешће 392 наставника и сарадника, и то 83 редовна професора, 80 ванредних професора, 107 доцента, 101 асистент и 11 сарадника. Инструмент истраживања био је кратак информативни упитник са пи-

тањима затвореног типа. Испитаницима је остављена могућност да, уколико желе, оставе свој коментар везан за учење страних језика.

3.2. Резултати и дискусија

Иако су у наведеним истраживањима наставници стручних предмета показали спремност да говоре о томе како би требало да изгледа настава страних језика на универзитету, некада су њихови одговори могли да наведу на закључак да не познају у довољној мери реално стање наставе, већ да су склони да своје мишљење дају на основу личних ставова о страним језицима. Због тога смо сматрале да је најпре потребно утврдити да ли су наставници стручних предмета упознати са програмом предмета Страни језик на њиховом факултету. Чинило се и да би одговор на ово питање могао да нам на неки начин пружи увид у то да ли су наставници стручних предмета заинтересовани, било у позитивном, било у негативном смислу, за извођење наставе страних језика на студијама. Више од половине испитаника, њих 64,1%, одговорило је да је упознато са програмом наставе страних језика. Овакав налаз нас је донекле изненадио, али се можда може објаснити заједничким активностима свег наставног особља везаним за реформу високог образовања у светлу Болоњског процеса (поступци акредитације, израде курикулума, силабуса, прерасподеле фонда часова). Будући да нисмо очекивале овакав резултат, питање нисмо продубиле додатним сазнањима о мишљењу наставника стручних предмета о постојећим програмима. Ипак, неки од коментара односили су се управо на програмске садржаје и методе и облике наставе (сугестије да се више пажње посвети усменој продукцији, интегрисању стручних и језичких садржаја, увођења почетних нивоа различитих језика, другачији, више стручно оријентисани облици провере знања итд.).

Да бисмо утврдиле како испитаници процењују значај појединих страних језика на нефилолошким факултетима, за сваки језик (енглески, француски, немачки, руски, италијански и шпански) понудили смо петостепену скалу: 1 – уопште није значајан, 2 – донекле је значајан, 3 – значајан је, 4 – веома је значајан и 5 – неопходан је. Испитаници нису били у обавези да процене сваки језик.

Добијени резултати показују да испитаници највећи значај придају енглеском језику у свим научним областима. Наиме, енглески језик оценило је 100% испитаника, а 93,1% њих га сматра неопходним за своју струку. Као веома значајан оценило га је 4,4%, значајан 0,8%, а донекле значајан 0,5%. Од укупног броја испитаника, њих 40 (10,2%) једино енглески језик сматра неопходним, док друге језике или није оценило, или их је оквалификовало као да уопште нису значајни.

Иако и другим језицима придаје неки значај, веома мали број испитаника који их је оценио сматра их неопходним (руски 6,9%; немачки 5,8%; француски 1,7%; италијански 1,1%; шпански 0,4%) или веома значајним (немачки 32,8%; руски 22,4%; француски 13,7%; италијански 4,4%;

шпански 4,3%). За средњу оцену на скали (*значајан је*) определило се: за немачки 34,2%, за руски 33%, за француски 27,4%, за италијански 16,4% и за шпански 15,6%. Донекле значајним испитаници пре свега сматрају француски (39,5%), затим шпански (38,8%), италијански (37,5%), руски (28,3%) и немачки језик (19,4%).

Испитаници понуђеним страним језицима не придају никакав значај у следећем проценту: шпански 40,9%, италијански 40,7%, француски 17,7%, руски 9,3%, немачки 7,8% и енглески 1,3%. Занимљиво је да четири редовна професора (127, Економски; 174, Православни богословски; 240 Шумарски и 373, Факултет безбедности⁵) сматра да ниједан страни језик није од значаја, а три наставника (67, Машински; 93, Фармацеутски; 185, Пољопривредни) дају неки значај енглеском језику, али га не сматрају неопходним. С друге стране, један од испитаника предлаже да се размисли о увођењу новог, кинеског језика у наставу, због његовог како тренутног, тако и будућег значаја за техничке науке (27, Машински).

Без обзира на савремени тренд ка развијању вишејезичности, резултати истраживања показују да у нашој средини енглески језик заузима доминантну позицију у академским и професионалним дискурским заједницама. Када се говори о страном језику на универзитетском нивоу, најчешће се заправо мисли на енглески језик, што је запазио и један од испитаника: „Главна сугестија везана је за чињеницу да се појмом страни језик, на већини факултета, означава само енглески језик. Академска популација било које струке морала би да има шири избор!” (266, Факултет безбедности).

Резултати су показали и знатне разлике у степену значаја који испитаници придају другим језицима. Италијански и шпански језик, иако популарни у најопштијем културолошком смислу, на универзитету још увек представљају новину јер су релативно скоро званично уведени у образовно-васпитни систем. Самим тим, очекивано, већина наставника не придаје им значај. Супротно томе, у ширем актуелном економско-политичком контексту, немачки и руски језик поново добијају на значају, после извесног периода опадања интересовања за учење ових језика. Према Игњачевић (2006: 199–205), од школске 1996/97. године руски и нарочито немачки језик доживели су највећи пад у основним и средњим школама у Србији, а та тенденција наставила се и после 2000. године. То је период увођења италијанског и шпанског језика у образовни систем, што је такође утицало на овај тренд у расподели језика (Vučo 2007: 112; Lalić Vučetić, Ђоровић 2010: 80). Међутим, различити економски споразуми и пројекти (попут Јужног тока, на пример), инвестиције, присуство руских и немачких компанија, утицали су на обнову интересовања за ове језике. С друге стране, Република Француска доживљава пад у политичком, економском, културном и научном смислу на глобалном нивоу (Wright 2006: 38), те је смањење интересовања за учење француског

5 Бројеви који претходе називу факултета упућују на број под којим је одговор испитаника забележен током анкетања.

језика логична последица ових тенденција. Француска држава данас улаже значајне напоре да побољша статус свог језика кроз увођење билингвалне наставе у неке основне и средње школе у Србији, организацију курсева француског језика за запослене у државним институцијама, стипендирање студената за мастер / докторске студије у Француској, спровођење заједничких пројеката универзитета у Србији и Француској и сл. Упркос томе, француски језик од деведесетих година доживљава стагнацију и до данас се није опоравио у нашем школском систему.

И поред сталних превирања у расподели и интересовањима за стране језике код нас, из истраживања се ипак може видети да међу испитаницима постоји макар латентна свест о значају вишејезичности, будући да су у већини и другим језицима осим енглеског дали неки значај. Охрабрује чињеница да су се неки од испитаника експлицитно позитивно изразили према вишејезичности карактеришући је као неопходан сегмент сваког савременог стручњака и научника, што се може видети из следећих коментара:

„Сматрам да би на факултетима требало да постоји не само обавеза слушања једног, већ два страна језика. Ако желимо да имамо квалитетан и комплетније образован будући кадар, знање језика је неопходно.” (3, Технички факултет – Бор)

„Студенти без обавезног страног језика (струке) су неприхватљиви за будући рад у струци и широј академској заједници. Страни језици (струке) су неопходни као део универзитетског образовања.” (97, Фармацеутски)

„Мислим да језик треба да буде заступљен у настави на факултетима. Предложила бих да то буду 2 језика.” (143, ФВМ)

„Страни језици (и то више од једног) су данас неопходни свим стручњацима са универзитетском дипломом.” (279, Саобраћајни)

„Сматрам да без страних језика нема интелектуалаца нити стручњака.” (369, ФОН)

„Наравно, кад би за то постојало слуха, било би лепо да студенти могу да имају и два језика – главни и споредни, као у средњој школи, тако да се један учи током целог школовања а други на пример половину трајања.” (318, ФПН)

Пошто смо уочиле тенденцију промене статуса и фонда часова који се додељује језику на Универзитету у Београду, желеле смо да утврдимо и какав однос испитаници имају према потреби и дужини учења језика струке независно од курикуларних ограничења.

Добијени резултати показују да највећи проценат испитаника (45,1%) сматра да би страни језик требало изучавати током читавих студија уколико би то било изводиво. За учење током једног семестра определило се свега 3,1% испитаника, за два семестра 23,6%, за три 5,6% и за четири семестра 22,1% испитаника. Забележена су мишљења два редовна професора Учитељског и Саобраћајног факултета (0,5%) да нема потребе да се језици изучавају током студија, што је, сматрамо, више последица

њиховог личног односа према страним језицима него сагледаних потреба струке и студија.

Због постојања увреженог мишљења да је студентима на факултетима друштвено-хуманистичких наука страни језик потребнији него другим струкама, хтеле смо да испитамо да ли је научна област имала утицај на одговоре испитаника. Факултете смо посматрале према припадности групацијама утврђеним на Универзитету у Београду: друштвено-хуманистичке, медицинске, природно-математичке и техничко-технолошке науке. На основу добијених резултата не уочава се изразит утицај научне области на опредељење испитаника. Наиме, запажа се да 59,5% испитаника из групације друштвено-хуманистичких наука види потребу за учењем језика струке током читавих студија у односу на 45,8% испитаника групације медицинских наука, 42,5% испитаника групације техничко-технолошких наука и 36,5% испитаника групације природно-математичких наука. Ипак, ниједан испитаник из групације друштвено-хуманистичких наука није сматрао да је довољно учити страни језик само један семестар, штавише они су се у већини определили за четири семестра или изучавање језика током читавих студија. С друге стране, међу испитаницима који мисле да језик треба изучавати само један семестар највише је припадника групације техничко-технолошких наука.

Налаз где готово половина испитаника свих групација увиђа потребу за континуираним учењем страног језика отвара питање разлога због којег је током најновијег акредитационог циклуса статус језика на факултетима погоршан, нарочито када је реч о дужини учења. На пример, ниједан факултет из групације друштвено-хуманистичких наука није предвидео наставу језика током читавих студија, иако се за ту опцију изразило готово 60% испитаника, те делује да наставници стручних предмета немају значајнијег утицаја на креирање језичке политике на факултету. Један од коментара испитаника можда може да пружи оквир за разумевање овог тренда: „Због изузетног напретка науке и технике у свим областима, расту обавезе студената на стручним предметима и тешко је ‘пронаћи’ додатног простора за часове страног језика.” (346, Физичка хемија)

Било би занимљиво спровести истраживање којим би се утврдило на који начин се при изради курикулума студијских програма одређује статус, положај и дужина учења страних језика, као и опредељење за одређени страни језик.

4. Закључна разматрања

Наше истраживање показало је несклад између декларативног заступања вишејезичности и реалног стања у настави. Овакав закључак намеће се и на основу прегледа заступљености страних језика и њиховог статуса на Универзитету у Београду и на основу ставова наставника стручних предмета.

Пре свега, занемарљив је број факултета на којима се студентима омогућава праћење наставе више од једног страног језика. Испитивање је потврдило примат енглеског језика који опстаје на већини факултета. Ипак, на неким факултетима и његов статус је угрожен, будући да је на позицији изборног предмета. То показује да у XXI веку, у доба када се плурилингвизам подстиче и промовише у целом свету, неки студенти Универзитета у Београду могу стећи диплому, а да нису у оквиру студија учили било који страни језик.

Вишејезичност која је до увођења болоњског система студирања била карактеристика Београдског универзитета, у данашње време је озбиљно доведена у питање. Иако разноврсност језичке понуде постоји на нешто мање од половине факултета, број студената који се опредељују за енглески са једне стране и остале језике са друге, углавном је диспропорционалан, што заправо представља сигуран пут у једнојезичност. Могуће решење било би да се у студијским програмима раздвоје позиције енглеског и других језика и то тако да енглески језик постане општа компетенција, а да се студенти током студија опредељују за још један страни језик.

Кад је реч о ставовима наставника стручних предмета, готово сви су мишљења да је енглески језик неопходан будућем стручњаку. Већина њих ипак придаје већи или мањи значај и неким другим језицима и то на првом месту немачком. Овакве резултате треба узети са резервом јер је на упитник одговорило 392 од укупног броја наставника и сарадника.

Поредећи налазе из два дела истраживања не можемо да не приметимо раскорак између ставова наших испитаника о страним језицима на универзитету и њиховог реалног положаја у курикулумима. Отуда се поставља питање зашто се смањује фонд часова страног језика, због чега се на све већем броју факултета изучава само енглески језик, због чега је страни језик, па чак и енглески, на неким факултетима прешао у групу изборних предмета и најзад ко заправо одлучује о заступљености и статусу страних језика у терцијарном образовању. Бројне недоследности, нелогичности и недоумице овог типа вероватно су последица непостојања јединствене језичке политике Универзитета у Београду, којој је потребно посветити много више пажње и ревидирати је у складу са савременим светским тенденцијама ка језичком диверзитету и његовој заступљености на свим нивоима образовања.

Литература

- Duff 2004: P. Duff. Foreign language policies, research, and educational possibilities: A western perspective. APEC Educational Summit, Beijing.
- Ђоровић 2014: D. Ђоровић, Specificnosti nastave italijanskog jezika za studente društvenih i humanističkih nauka na Filozofskom fakultetu u Beogradu, u: J. Filipović i O. Durbaba (ur.), *Jezici u obrazovanju i jezičke obrazovne politike*, Beograd: Filološki fakultet, 249–267.

- Ђоровић, Mirić 2011: D. Ђоровић, M. Mirić, Jezičke potrebe studenata nefilološke orijentacije sagledane kroz iskustva nastavnika stručnih predmeta, *Nastava i vaspitanje*, 60(1), 23–35.
- Filipović i dr. 2007: J. Filipović, J. Vučo i Lj. Đurić, Critical review of language education policies in compulsory primary and secondary education in Serbia. *Current Issues in Language Planning*, 8(1), 222–242.
- Graddol 2006: D. Graddol, *English Next. Why global English may mean the end of English as a Foreign Language*, London: British Council.
- Ignjačević, Brdarski 2006: A. Ignjačević, M. Brdarski, Strani jezik struke i univerzitet, Beograd – Novi Sad: *Primenjena lingvistika*, 7, 152–159.
- Ignjačević 2006: A. Ignjačević, *Engleski jezik u Srbiji*, Beograd: Filološki fakultet.
- Jensen et al. 2007: J. Jensen, P. Sandrock, J. Franklin, *The Essentials of World Languages. Grades K-12: Effective Curriculum, Instruction and Assessment*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Krumm 2008: H. J. Krumm, Bunt ist besser als nur deutsch: Mehrsprachigkeit und europäische Identität. u: B. Bogenreiter-Feigl (Hrsg.), *Paradigmenwechsel? Sprachenlernen im 21. Jahrhundert: Szenarios-Anforderungen-Profile-Ausbildung*. Wien: VOV-Edition Sprachen 2, 23–38.
- Lalić Vučetić, Ђоровић 2010: N. Lalić Vučetić, D. Ђоровић, Odnos učenika prema učenju italijanskog kao stranog jezika u osnovnoj školi. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, 23(1), 79–86.
- Mirić, Ђоровић 2015: M. Mirić, D. Ђоровић, Nastava stranih jezika na univerzitetu: saradnja nastavnika jezika struke i nastavnika stručnih predmeta, *Nastava i vaspitanje*, 64(3), 507–520.
- Momčilović 2011: N. Momčilović, Evropska višejezičnost i uloga engleskog jezika, *Teme* 35(3), 801–817.
- Seidlhofer 2007: B. Seidlhofer, Common property: English as a lingua franca in Europe. u: *International handbook of English language teaching*. Springer US, 137–153.
- Vučo 2007: J. Vučo, Diffusione e insegnamento dell'italiano in Serbia e Montenegro, u: F. Botta, I. Garzia, P. Guaragnella (ur): *La questione adriatica e l'allargamento dell'Unione europea*, Franco Angeli, Milano, 109–125.
- Wright 2006: S. Wright, French as a lingua franca, *Annual Review of Applied Linguistics*, 26, pp. 35–60.

Danijela S. Đorović
Milica M. Mirić

MULTILINGUALISM IN NON-PHILOLOGICAL STUDY PROGRAMS AT THE UNIVERSITY OF BELGRADE

Summary

Good command and efficient usage of foreign languages are indispensable competencies of each member of today's global academic and professional community. The aim of the paper was twofold: firstly, to provide an overview of the current state of language teaching at tertiary level at the University of Belgrade and compare it to the findings of an earlier research conducted ten years ago, in 2006; and, secondly, to examine the views of teachers of specialized courses on language matters at their faculties (what languages are or should be taught, what should be the role of foreign languages within university curricula etc.). With this in mind and for the purpose of getting a better insight into the issue, documentation analysis was conducted. In addition, a small-scale informative questionnaire intended for subject-matter teachers was construed. The results obtained show the deterioration of the foreign language position and status in the official curricula of the faculties, as well as subject teachers' declaratory support of multilingualism which seems to have no solid ground in the actual state of foreign language learning at university level. In order to improve the current situation, it seems necessary to revise completely the university foreign languages policy at the non-philological faculties of the University of Belgrade.

Keywords: multilingualism, foreign languages, tertiary education, position of foreign languages, teachers of specialized courses

Примљен 30. јун 2016. године
Прихваћен 28. новембар 2016. године